

REPORTAGE. Kindermishandeling: als de stoppen doorslaan

- zaterdag 17 juli 2004
- Auteur: Tine Hens

Ik kan het niet meer. Ik doe ze wat aan — Elk jaar stijgt het aantal meldingen van kindermishandeling. In 2002 liepen er bij de vertrouwenscentra zo'n zesduizend meldingen binnen. Specialisten schatten dat veertig- tot vijftigduizend kinderen mishandeld of verwaarloosd worden. Maar dat blijft netjes achter gesloten deuren. Tenzij er een kind sterft.

De man op het balkon van de studio op de elfde verdieping was buiten zichzelf. Hij riep dat er iets ergs was gebeurd. „Een dokter! Een dokter!“ schreeuwde hij. De dokter kwam en vond het bijna levenloze lichaam van een peuter van drie op de vloer. Stef, zo heette het kind. Stefke, noemde de buurvrouw hem. Het kind was geschopt, geslagen, uitgehongerd. De drie katten van de man draaiden cirkels om het lichaampje. De dokter probeerde het te reanimeren, maar het kind stierf.

De man was niet de vader. Hij was de ex-vriend van de moeder. Zij was drie dagen tevoren verdwenen. Met haar nieuwe vriend. Het kind kon er niet meer bij. Het was te veel geworden. Joachim zou er wel voor zorgen. Hij en Stef konden het toch goed met elkaar vinden? Maar wat wist Joachim van een kind van drie? Extreme verwaarlozing en mishandeling, zo luidde de aanklacht. Joachim en mama Ethel werden opgepakt.

Dat was in Sint-Niklaas. Nauwelijks een dag later, in Mechelen: een grootmoeder bij het graf van haar kleinzoon. Als enige werpt ze een handvol aarde op het kleine kistje. *Brendon*, zo staat in wit krijt op het zwarte kruis geschreven. Van de 'e' maakt ze met haar wijsvinger een 'a'. Brandon was vier maanden oud. Zijn vader -- haar zoon -- schudde hem door elkaar omdat hij niet ophield met huilen. Twee minuten rust, dat was alles wat vader en moeder vroegen. Twee minuten zonder het gejam van dat kind. Alsof ze nog geen problemen genoeg hadden. Zij was geschrokken toen ze voor de tweede keer zwanger was. Met het ene kind, een dochter van veertien maanden, liep het al zo moeilijk. De bijzondere jeugdzorg begeleidde het gezin. Met Brandon erbij werd het er niet beter op. Hij was welkom, maar als hij nu eens zou stoppen met huilen! Ze werden er gek van.

Nu zitten de ouders in de cel. Het onderzoek loopt. „Ik wist het niet“, prevelt de vader. „Ik deed het niet met opzet. Het gebeurde gewoon.“

503. Dat is het aantal meldingen van kindermishandeling dat de Vertrouwenscentra Kindermishandeling maandelijks binnenkrijgen. Mei en april zijn de drukste maanden, in december is het rustiger. Ongeveer 14 procent van de meldingen gaat over kinderen tussen nul en drie jaar. Ook dat percentage stijgt elk jaar lichtjes. De druk op jonge ouders is soms te groot, zo wordt gezegd. En dan kan het gebeuren dat de stoppen doorslaan.

„Ik kan het niet meer. Ik doe hen wat aan!“ Het is een wanhoopskreet die Marcel De Beukeleer, de secretaris van de zelfhulpgroep Raad van Ouders van de Jeugdhulp, goed kent. Hij hoort de opmerking geregeld als ouders samenzitten en hun onmacht, woede en frustraties over de opvoeding van hun kinderen met elkaar delen. „Vaak is het voldoende dat ze eens lucht kunnen geven aan die emotie. Elke ouder schaamt zich voor het gevoel dat hij of zij het niet meer aankan. Het is de reden waarom sommigen pas in een absolute noodsituatie aan de alarmbel trekken en hulp zoeken. Het is mogelijk dat er dan al het een en het ander gebeurd is, iets wat ze te lang binnenskamers hebben gehouden. Ze willen niet bestempeld worden als slechte en onbekwame

ouders. De meesten van hen dragen al een stigma mee. Ze zijn zelf mishandeld, ze zijn als kind geplaagd, ze zijn werkloos. Ze zijn het beu om altijd met de vinger te worden gewezen, om op het gezicht van de hulpverlener opnieuw de bevestiging van een vooroordeel te lezen. En dus denken ze: we lossen het wel op, we slaan er ons doorheen, zonder pottenkijkers."

Volgens De Beukeleer verdient elke ouder die hulp zoekt, de bewondering van de gemeenschap. „De schroom is gewoon te groot om over de drempel van de hulpverlening te stappen. Iedere keer is er de angst: ze gaan mijn kind afpakken. Sommigen beseffen trouwens echt niet dat ze verkeerd bezig zijn. Ze hebben de normen zelf nooit geleerd."

De jonge ouders vormen nog een aparte categorie. Hij ziet ze niet in zijn zelfhulpgroep als ze midden in een crisis zitten. Vaak verschijnen ze pas na de feiten, om hun ervaring te delen en anderen te waarschuwen dat ze het niet zo ver mogen laten komen. „Na een paar gesprekken komt het eruit. 'Ik heb mijn kind geslagen. Het haalde het bloed onder mijn nagels vandaan. Ik kon niet meer. Ik ontplofte.' Wij polsen of het zich één keer heeft voorgedaan of vaker, en als het vaker gebeurt, leiden we hen via andere ouders naar de hulpverlening. Die passage via de andere ouders is heel belangrijk. Daardoor krijgen ze vertrouwen. Ze staan niet langer alleen."

NAZORG, opvang, vluchtheuvels. Vlaanderen beschikt over een uitgebreid arsenaal aan middelen en mogelijkheden om na de feiten actie te ondernemen, zeker als het om kinderen van nul tot twaalf gaat. Maar hoe voorkom je dat ouders opgekropte woede en wanhoop op hun pasgeboren kind afreageren? Kind en Gezin bereikt 97 procent van de jonge ouders. Drie procent glipt door de mazen van het zorgnet en houdt de deur dicht. Risicogezinnen zijn daardoor gekend en worden zo goed en zo kwaad als het gaat, gevolgd.

„Na een eerste weigering proberen we het telefonisch. Als dat ook niet lukt, kijken we of er al andere hulpverleners aanwezig zijn. Als dat niet zo is en als we een ernstig vermoeden van risico hebben, brengen we het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling op de hoogte, en desnoods het parket", vertelt Katrien Verheggen, preventiecoördinator van Kind en Gezin.

Het is opvallend: het aantal meldingen van kindermishandeling dat via Kind en Gezin bij de vertrouwenscentra belandt, steeg in 2002 met 86 procent. Verpleegkundigen volgden een training, samenwerkingsakkoorden werden afgesloten, en toch. Elke hulpverlener geeft toe dat mishandeling nooit uit te sluiten is. Verheggen: „We kunnen alleen zo preventief mogelijk een inschatting maken."

Wat in Sint-Niklaas en Mechelen is gebeurd, maakt De Beukeleer boos. „Waren er dan geen burens?" vraagt hij zich af. „Het kan toch niet dat de wijkagent nergens van wist?" Het is symptomatisch, meent hij, voor onze individualistische maatschappij. Hij pleit voor meer verantwoordelijkheidszin, meer durf om in te grijpen, om je met andermans zaken te bemoeien.

„Privacy is onze heilige koe. Mensen leven blijkbaar naast elkaar en beginnen pas te praten als de feiten aan het licht komen. We zijn bang voor *ambras*. Waarom flippen jonge ouders? Omdat het netwerk verdwenen is. Ze hebben niemand op wie ze kunnen terugvallen. Geen ouders, geen familie, en aan de burens durven ze niks te vragen. Ik geloof heel sterk in de kracht van de lokale gemeenschap."

Hij verwijst naar een proefproject in Sint-Gillis. Mensen die een kamer te veel hebben, vangen

tijdelijk kinderen op die het thuis moeilijk hebben. Het kind vindt er even een veilig en beschermd onderdak, tot de situatie thuis gestabiliseerd is. De politie houdt een oogje in het zeil. „Waarom breiden we dat niet uit? Op die manier hoeven we niet altijd via de jeugdrechter te gaan, maar houden we lokaal wat lokaal kan.”

DE Kalmthoutsesteenweg in Kapellen: *Het Dennenhuis* springt er meteen uit door de veelkleurige speeltuigen in het gras. Hier huist het Centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG). Verspreid over Vlaanderen zijn er ongeveer veertig CKG's. Ze vangen kinderen van nul tot twaalf jaar tijdelijk op, zowel overdag als 's nachts, of zorgen voor begeleiding in de gezinnen zelf. De dagprijs van een verblijf in een CKG wordt berekend op basis van het inkomen en schommelt tussen 1,49 en 13,39 euro.

De vakantietijd is een piekperiode in *Het Dennenhuis*. De kinderen zijn thuis en de draagkracht van de ouders brokkelt af. „Kom liever te vroeg dan te laat en doe het onmiddellijk als de situatie plots heel ernstig is.” Het staat vet gedrukt in de folder van elk CKG, maar ook de CKG's kunnen niet verhinderen dat mensen pas komen als het al te laat is. „Ik vraag me vaak af of de mensen ons wel kennen”, zegt de beheerder, Bruno Verhoeven. „Als we meer promotie voerden, zouden we die drama's dan voorkomen?”

De maatschappelijk assistent Bart Schittekat meent van niet. „We hebben het al meegemaakt. Kinderen die naar huis gaan in het weekend en baf, dan gebeurt het. De bom barst. Alle begeleiding en hulpverlening ten spijt. Je kunt een waterdicht systeem uitdokteren, maar als het te veel wordt voor een ouder, wordt het te veel.”

Het Dennenhuis staat 24 uur per dag en 7 dagen per week open voor kinderen uit gezinnen waarin het mis dreigt te lopen. Soms brengen de ouders hun kinderen zelf, soms belt het OCMW of de huisdokter, soms werden de kinderen afgeleverd op het politiebureau -- „Hier, ik moet ze niet meer hebben.”

Schittekat: „Er is niet veel voor nodig. Een baby die drie dagen aan een stuk huult, die je geen adempauze geeft, en je hebt niemand om op terug te vallen. Maar een klein percentage van de daders mishandelt zijn kind bewust. De meesten van hen slaan of trappen uit onmacht. Het enige wat ze willen, is dat het kind zwijgt. Onmiddellijk. Schudden en slaan zijn natuurlijk geen oplossing, maar we merken dat jonge ouders veel knowhow ontberen. Sommigen werden letterlijk in het moeder- of vaderschap gegooid. De ene dag stonden ze op de dansvloer, de volgende dag zaten ze bij wijze van spreken met een kind op de schoot.”

Daarbij komt nog de veeleisende maatschappij. En de druk. En de stress. Mama is overspannen. Mama is depressief. Mama zit aan de pillen. Niet zelden krijgen ze het in *Het Dennenhuis* te horen. Niet zelden ook keren dezelfde kinderen terug naar hun kamer of slaapzaal in het huis.

„Onze hulpverlening is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Terwijl de kinderen bij ons blijven, moeten de ouders met hun moeilijkheden aan de slag. De laatste jaren merken we dat de meeste gezinnen niet met een probleem, maar met een opeenstapeling van problemen kampen. De complexiteit neemt toe. Soms gaat het even goed, maar bij de volgende tegenslag breekt de weerbaarheid weer.”

Maximaal zes maanden mogen de kinderen in *Het Dennenhuis* blijven. Dan moet het thuis weer

beter gaan. Anders volgt een doorverwijzing. Schittekat: „En daar zit het probleem: overal zijn er wachtlijsten, van vier maanden, zes maanden. Als er geen plaats is, moet een kind noodgedwongen weer naar huis. Ook al is het daar niet helemaal veilig. Alleen de jeugdrechter kan een ouder verplichten tijdelijk het huis te verlaten. Maar binnen de vrijwillige hulpverlening zijn er weinig drukkingsmiddelen."

OM het risico op verwaarlozing en mishandeling in te schatten, hanteert Kind en Gezin een checklist, die ook door de Vertrouwenscentra Kindermishandeling wordt gebruikt. Daarmee wordt nagegaan of het een open of een gesloten gezin is, of er tekenen van verwaarlozing zijn, hoe warm een moeder met haar kind omgaat, enzovoort.

Walter Hellinckx, een hoogleraar orthopedagogie aan de KU Leuven, stelde een robotfoto op van de potentiële dader. Heel jong, alleenstaand, zonder sociaal vangnet, met een verslavingsprobleem, psychisch labiel en zelf mishandeld. Het zijn factoren die ouders extra belasten. Keerzijde is dat al het studiewerk over mishandeling een stempel drukt op ouders die beantwoorden aan het theoretische profiel, een stempel waar ze moeilijk van af raken. Toen Willem zijn eerste kind kreeg, scheelde het niet veel of het werd nog voor de geboorte in een pleeggezin geplaatst. Want Willem en zijn vrouw waren instellingskinderen.

„Er kon niets goeds komen van onze liefde", vertelt hij. „Maar we vochten als leeuwen en kregen nog drie kinderen. Allemaal gewild. Zonder diploma was het voor mij niet makkelijk om aan werk te komen. Soms stempelden we, soms leefden we van het OCMW, soms werkte ik. Mijn vrouw en ik deden alles om uit de negatieve spiraal te raken. We hadden het gevoel dat we het ons zou lukken, met de juiste begeleiding. Want die hadden we wel nodig. Wat wisten wij van opvoeden?"

Willem had zijn verleden niet mee. Als kind werd hij zelf mishandeld. Hij was drie toen hij geplaatst werd. „Ik herinner me er niet veel van. Niemand heeft me ook precies verteld wat er gebeurd is. Misschien maar goed ook. Ik weet alleen dat toen ik als tienjarige weer naar huis kwam, mijn kamerdeur op slot ging. Ik mocht niet naar buiten. Was het om mij te beschermen? Was het de angst van mijn ouders? Ik weet het niet. Als kind zoek je geborgenheid, je verlangt naar een thuis. Op mijn vijftiende ben ik thuis weggegaan. Ik ben nooit meer teruggekeerd."

Het was een dag voor de eerste verjaardag van hun jongste dochter. De oudste vierde met een tante carnaval in Hasselt. Mama lag ziek in bed. Al twee dagen. Een longembolie. Ze stierf. Willem stond als man alleen voor een gezin van vier.

„Ik kon het niet aan. Het verdriet, de zorg voor de kinderen, het beantwoorden van hun vragen. Jarenlang hebben we de verjaardag van de jongste niet gevierd. Emotioneel laat dat z'n sporen na. Ik vluchtte thuis weg. De jongste ging naar de onthaalmoeder, de anderen bracht ik bij vrienden onder. De eerste dagen wilde iedereen helpen. Stilaan loste dat sociale vangnet op. Bij gebrek aan werk kreeg ik mijn ontslag. Ik zou thuisblijven, er zijn voor mijn kinderen. Ik deed mijn best, maar ik had het zelf nooit geleerd. Thuis niet, in de instellingen niet. Ik laadde de verantwoordelijkheid op de schouders van mijn oudste dochter. Ze was zeven en was tegelijk dochter, zus en moeder. Als de babysit weg was en ik was nog niet thuis, dan zorgde zij voor haar broer en zusjes."

„Nu denk ik: wat heb ik gedaan. Je mag dat niet vragen van een kind. Ze was pas zeven jaar. Maar toen leek het me de beste oplossing. Ik was blij dat ze het deed."

Kind en Gezin bestempelde het gezin als risicogezin en waarschuwde het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling. Het was een steek in het hart van Willem. „Ik begrijp dat ze het deden. Het is hun werk. Ik heb altijd mijn deur opengesteld voor de verpleegsters van Kind en Gezin. Maar ik begrijp ook dat anderen dat niet doen. Er gaapt een kloof. Men ging ervan uit dat ons gezin wel moeilijkheden *moest* hebben. Ondertussen werkt Kind en Gezin met ervaringsdeskundigen. Zij nemen de tolkfunctie over. Dat is enorm belangrijk. Ik denk dat die ervaringsdeskundigen een voorname rol kunnen spelen in de preventie van kindermishandeling. Ze wekken vertrouwen bij de mensen, ze staan op hetzelfde niveau, ze kijken niet met de neus in de lucht naar hoe jij het doet.”

Het belang van de ervaringsdeskundigen wordt bij Kind en Gezin ten volle erkend. Dit jaar nog werft de organisatie vijftig extra ervaringsdeskundigen aan. Ze krijgen zelfs extra bevoegdheid in de praktische ondersteuning van de opvoeding. Volgens Willem een prima evolutie. „Niemand wil falen als ouder. Het schuldgevoel dat dat met zich meebrengt, raak je nooit meer kwijt.”

Een keer heeft Willem zijn dochter geslagen. Hij was buiten zichzelf. Ze schrok, draaide zich om, keek hem ijskoud aan en zei: „Jij bent mijn vader niet.” Ze wilde thuis weg. Elf jaar was ze en haar leven werd een aaneenschakeling van instellingen en hulpverlening. Eerst vrijwillig, daarna psychiatrisch en ten slotte gedwongen. Nu is ze negentien en de moeder van een kind van acht maanden.

„Het gaat goed”, zegt Willem. „Ze werkt, haar vriend werkt. Soms heeft ze te weinig geld, maar dan leggen wij bij. Ik zal er altijd zijn voor haar. Want dat is wat ik niet gehad heb: ouders.” Of hij bang is dat het toch fout zal lopen? Hij schudt het hoofd. „Ik heb vertrouwen. Er is een band.”

Adressen van CKG's en Vertrouwenscentra Kindermishandeling vind je via www.kindengezin.be

Zelfhulpgroep Raad van Ouders van de Jeugdhulp via www.onskindje.be